

Salija Bangoji, MA¹

UDC: 37.011.3-051:005.336.5"20"

**ARSIMIMI DHE ZHVILLIMI PROFESIONAL I
MËSIMDHËNËSIT**

**ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА
НАСТАВНИКОТ**

**TEACHER EDUCATION AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OBRAZOVANJE I PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA**

ABSTRACT

Many problems occur in the educational process, and among them is the problem of education and training of primary school teachers, so it is the subject of many discussions to improve the work of the school and their results. It is clear that without an adequate system of education and training of teachers, the social tasks of schools and other educational institutions cannot be achieved in the best way. Modern teaching requires greater involvement of teachers in both teaching and extracurricular activities. In addition to this change in methods, techniques, forms, approaches, new technology is expanding professional education and at the same time creating needs for the education of special profiles of teachers who will be ready to respond to today's challenges in the best possible way. School reforms should be accompanied by changes in the teacher education system, because without adequate training of teachers, these reforms cannot give the desired results.

---

¹ Univerzitet "Goce Delčev" Fakultet obrazovnih nauka - Štip, Sjeverna Makedonija
salija_72@hotmail.com

The model of the traditional school should gradually replace the model of the modern school, which provides both the teacher and the student with the opportunity to progress and achieve better results in learning and improvement. In modern schools, the competencies of teachers and students are expanding, so we can say that the professional competencies of teachers are of great importance for every country, because through their work the basic knowledge, habits and skills of students are based.

Recently, in Europe and in the world, modern educational tendencies have been focused on lifelong learning, and this is the goal of education in the 21st century, to create a knowledge society.

The teaching process is tried to change by creating different strategies, which aim to improve and change the teaching process. The efforts that seem to depend on many factors, such as social relations and the economic and cultural development of a country.

Keywords: teacher, teacher's education, competencies, professional development

1. OBRAZOVANJE NASTAVNIKA

Škole su počele da se razvijaju pre više hiljada godina, ali su vremenom škole postajale sve organizovanije i imale su više uspeha u obrazovnom i vaspitnom radu. Prvi koji su podučavali druge ljude tz. učitelji javljaju se prije nastanka škole i svojim delovanjem su počeli vaspitni rad i sistemsko učenje. U periodu kada su nastale prve institucije koje su odgovarale današnjim školama nastale su u crkvama, manastirima. „Prve škole su organizovala duhovna lica u nameri da na mlade prenesu norme, pravila i svoje ideje o samom načinu života“ (Trnavac, N., 2005. str. 25). Oni koji su se vaspitavali okupljali se oko mudrih i učenih ljudi, gde su usvajali znanje i načine ponašanja.

Prve škole koje su nastale imale su brojne nedostatke koje su vremenom dopunjavale i menjale, a ujedno bivale bolje uređene i uspešnije. Međutim, takve škole koje su nastale su „prve organizovane škole i prvi potpuni sistemi obrazovanja i vaspitanja javili su se u Antičkoj Grčkoj, u dvema tada najrazvijenijim državicama- Sparti i Atini“ (Kačapor, S. i saradnici, 2003, str. 24).

Da bi nastavnik adekvatno odgovorio ciljevima i zadacima, treba posedovati adekvatnu kvalifikaciju i nivo znanja koji se stiče u institucijama obrazovanja, koje će ga osposobiti da bez poteškoće primenjuje

savremena dostignuća u oblasti teorije i prakse obrazovanja. Kako navode Trnavac i Đorđević u nastavnički poziv se unosi celokupna ličnost, on se obavlja sa puno emocija, ljubavi, humanosti i nesebičnosti. Ovo nam potvrđuje ko sve može odabrati poziv nastavnika, jer se od njega zahteva angažovanost bez da pravi granicu između ličnog i profesionalnog života. Jer smatramo da tu i nema granica.

Mogli bismo kazati da od nastavnika i njegove stručnosti, kao i ličnih kvaliteta zavisi nivo razvoja pedagoške nauke i nastavne discipline koju predaje. Sam kvalitet sistema obrazovanja utiče direktno na poboljšanje nastavničke kompetencije. Budući nastavnici trebaju da učestvuju u kreiranju nastavnih programa za obuku nastavnika, da se stalno stručno unapređuju. Obrazovanje nastavnika se odvija na fakultetima uz različite pristupe i organizovanosti u mnogim zemljama.

Često se čuje rečenica, Završio sam sa obrazovanjem, završavanjem studija. Smatramo da to nije kraj, već početak profesionalnog razvoja kroz stručno usavršavanje. Vlahović ističe kao jedan nedostatak da kod većine pedagoških modela obrazovanja nastavnika nedostaje element sistemskog osposobljavanja za pedagoška istraživanja.

Svesni činjenice da nastavnici nisu u dovoljnoj meri obučeni za velika istraživanja, ali ne treba da se zadovolje da uopšte ne istražuju. “Mala pedagoška istraživanja ili akciona istraživanja, mogu u celosti realizovati nastavnici pojedinci“ (Kačapor, S., Vilotijević, N., 2005, str. 221). Ako se nastavnik nađe u nekakvom problemu mogu se posavetovati sa stručnim licima ili pak može se izvršiti udruživanje nastavnika. U praksi je uočeno da bavljenje istraživanjem i napredovanjem u samom istraživanju može imati ogroman značaj za kvalitetnije obrazovanje nastavnika, ali i za njegov kvalitetniji pedagoški rad u službi.

Kod nas u programima po kojima se školuju budući nastavnici istraživanje nije jedna od komponenti, dok u zemljama Evropske unije pridaje se veliki značaj pedagoškim istraživanjima. Nastavnik dobija nove uloge, gde neće biti samo organizator nastavnog procesa, nego uporedo i istraživač u nastavnom procesu. “Evropska unija sugeriše da se tokom primarnog obrazovanja i kasnije nastavnici osposobljavaju paralelno i za organizovanje procesa edukacije i za istraživačke zadatke, odnosno da se nastavnik formira i kao pedagog i kao istraživač“ (Vlahović, B., 2012, str.410). Možemo navesti primer koji je prihvatila Finska i koja ima veoma dobre rezultate, pa smatramo da trebamo takav pristup da sledimo.

Institucije koje pripremaju buduće nastavnike trebaju doći do najboljih rešenja profesionalne pripreme nastavnika, jer je jedno od bitnih koja se trebaju prevazići bez oklevanja i odlaganja i time će stručnost nastavnika biti na višem nivou a ujedno i celokupni obrazovni sistem. S tim u vezi se na fakultetima vrši doškoloavanje nastavnika, kako predmetne, tako i razredne nastave, koji su tokom svog obrazovanja završili Više pedagoške škole, koje su trajale dvije godine.

Nastavnici koji završe osnovne studije profesionalno su obučeni i spremno dočekuju i prevazilaze izazove rada u praksi. A nastavnik kao bitan faktor u vaspitno-obrazovnom procesu treba se nakon stupanja u službi stalno stručno usavršavati. Posebno ćemo napomenuti da reforme škola u evropskim zemljama počele su za vreme drugog svetskog rata, gde je bilo pokrenuto pitanje o besplatnim školama i demokratizaciji škola. Ovaj proces se nastavio poslije drugog svetskog rata u mnogim zemljama. Do tada se obrazovanju nije pridavalo puno pažnje kao što je u savremenom svetu, gde se smatra "kao činjenica da je obrazovanje u savremenom društvu, u uslovima najnovije naučno-tehnološke revolucije, najznačajniji činilac ekonomskog razvoja i najvažniji element društvenih promena" (Zaninović, M., 1989, str.326).

Ubrzano življenje, brze promene u nauci, tehnicima i društvenim odnosima, kao i sve veći zahtevi ljudi za savremenim obrazovanjem, ubrzani razvoj tehničkih sredstava za učenje dovode do sukobljavanja tradicionalnih sadržaja i tehnika rada sa savremenim. Zbog toga se javljaju krize u obrazovanju. Očekujemo da je to prolazna faza i da će što pre doći do značajnih promena i uloga učenika i škola u kreiranju zdrave društvene sredine koje će doneti bolje sutra za sve.

2. NASTAVNIK KAO FAKTOR RADA ŠKOLE

Uspeh vaspitno-obrazovnog procesa zavisi od mnogo faktora a jedan od najvažnijih, svakako je nastavnik. Jer učenici, roditelji i društvo u celini imaju velika očekivanja od aktivnosti nastavnika u školi. Jedan od razloga što se nastavnik smatra ključnim faktorom jeste da formiraju ličnost učenika na koga će se kasnije osloniti svi problemi i izazovi jednog društva. Još je Komenski isticao važnost učiteljskog poziva. Mada u novije vreme sve je manje zainteresovanih mladih ljudi za ovu profesiju. Ali su i pooštreni kriterijumi za prijem studenata za ovaj poziv. Obrazovanje sve više dobija na značaju i dobijanjem novih uloga nastavnika.

Kako navodi Vlahović da u pojedinim zemljama, nisu potrebni samo intelektualni, već i niz drugih kvaliteta. Dalje ističe Vlahović, proširuju se na lične a u prvom redu ljudske kvalitete kandidata za poziv nastavnika. Pored svih osobina koje smo u toku rada naveli, možemo kazati da i zbog toga što nastavnik zauzima značajno mesto u obrazovnom sistemu, njegova uloga kako navode Kačapor i Vilotijević u ostvarivanju zadataka vaspitanja i obrazovanja nije monodimenzionalna, nije jednostrana i uska, isključiva i autokratska, već je kompleksna, polivalentna, multidimenzionalna, onakva kakvi su fenomeni vaspitanje i obrazovanje i položaj ličnosti vaspitanika i vaspitača u tim procesima.

Svojim znanjem, ponašanjem, osobinama nastavnik treba da pokaže svoje kvalitete i bude primer svojim učenicima i okruženju, zbog toga nastavnik treba svoj posao da radi sa puno želje, volje i entuzijazma i biti deo onih ljudi koji će doprineti boljem kvalitetu obrazovnog procesa. Ovakav odnos nastavnika prema profesionalnom radu omogućuje njegovom profesionalnom napretku a i otvara mogućnost da svaki učenik podjednako napreduje u učenju i škola će postići bolje rezultate.

3. NASTAVNIK U SAVREMENOJ ŠKOLI

Posmatrajući nastavnika u prošlosti, on se mnogo lakše snalazio a i mnogo je bolju poziciju imao u društvu. Razloga za ovakav status nastavnika u novije vreme je veliki broj. Mnogi nastavnici i dalje sebe smatra profesorom koji se teško može spuštiti na nivo učenika. Drugi je razlog slaba motivacija nastavnika za rad, a pojedini nastavnici su zbog slabije materijalne situacije usmereni na lični i život svoje porodice.

Nastavnik kojeg treba savremena škola je nastavnik moderator, istraživač, saradnik, inovator, kordinator i spreman da prihvati učenike onakvi kakvi jesu, sa svim svojim vrlinama, manama i potrebama koje imaju. „Inovativni rad će uvek zahtevati adekvatnu dozu autonomije nastavnika“ (Vlahović, B., 2012). Nastavnik treba biti svestan svojih mogućnosti i tako se treba ponašati i po potrebi stručno usavršavati. Vlahović ističe da razvoj nastavnika kao autonomnog profesionalca sa svešću o sebi, bi se mogao odvijati u meri njegovog razvoja kao nezavisne i odgovorne osobe spremna da kritički pristupi poslovima koji su mu povereni. Ovaj razvoj u velikoj meri počinje još u periodu

pripremanja nastavnika za poziv, onda se nastavlja tokom svog profesionalnog rada.

Mnogi autori u vezi nastavnika o njegovoj ulozi, funkciji ili kompetenciji koriste ih na različite načine i smatraju ih kao sinonime. Takođe imamo objašnjenje da kompetentnost pojedinca u današnje vreme se shvata „ne samo kao individualno svojstvo, nego i interpersonalno i socijalno svojstvo“ (Gojkov i sar., 2006, str.38). Dok smo analizirali literaturu dolazimo do toga da uloga nastavnika “pokazuje da tu postoji polarizacija vezana za staru - tradicionalnu i novu - savremenu školu“ (Bogosavljević, R., 2010, 157).

Praksa pokazuje da je čest slučaj da učenik oponaša svog učitelja. Pa dolazimo u situaciju da učitelj (nastavnik) koji je za vreme čitavog perioda njegovog školovanja, a pogotovu kada se profesionalno pripremao za poziv nastavnika obavljajući praktičnu obuku bio u poziciji da sluša nastavnikova predavanja, da zapamti i reprodukuje ono što je čuo, da skoro uopšte ne vodi dijalog. Takav nastavnik će biti u poziciji u kojoj neće znati i možda neće hteti, zbog svoje sigurnosti da se odupre tradicionalnom načinu rada koji smatra jedinim, jer se nije susretao sa drugačijim, koji smatramo da je fleksibilniji, zanimljiviji i učinkovitiji.

Mnogi pedagozi su zagovarali savremen pristup nastavi. Napomenimo da je u XVI veku pedagog Fransoa Rable (1494-1553) se zalagao da se uvede očigledna nastava, da se primeni metoda posmatranja, metoda razgovora, učenja u prirodi. Lav Tolstoj se takođe zalagao da u školama deca žive slobodno i da uče ono što su njihova interesovanja. „Cilj nastave kao program rada sa učenicima, ne nameće se spolja, već se određuje interesovanjima, sklonostima i osposobenostima učenika“ (Vlahović, B., 2012, 127).

Savremeni nastavnik u nastavi treba biti spreman da vodi dijalog, da planira, da organizuje nastavni proces zajedno sa učenicima, koordinira nastavom i prati napredovanje učenika. Da bi sve ovo mogao postići u radu, treba izvršiti promene u pristupu pripremanja nastavnika za službu i sticanje većih kompetencija u odnosu na tradicionalnog nastavnika. “Učitelji treba da steknu znanja, izgrade stavove i praktične sposobnosti koje će im omogućiti da se stalno stručno usavršavaju i samousavršavaju, prilagođavajući se različitim uslovima i promenama“ (Bogosavljević, R., 2010,167).

Takođe, možemo kazati da se treba znanje prihvatiti na različite načine, tj. različitim metodama i tehnikama rada, iz različitih izvora, pratiti i aktivno učestvovati u zaključivanju i kritičkom mišljenju, a

ujedno biti aktivan učesnik u tokovima društva koje uči. Uspeh učenika će se povećati a i nivo znanja koji je u tradicionalnoj nastavi nizak, će se zasigurno uvećati. Dok kompetenciju za doživotno obrazovanje i stručno usavršavanje, možemo je smatrati ključnom u savremenom obrazovanju.

4. PONAŠANJE NASTAVNIKA U RADU SA UČENICIMA U TRADICIONALNOJ NASTAVI

Planovi po kojima se obrazuju budući nastavnici se i dalje koriste po tradiciji institucija a ne na to da se utemelje na nauku i naučna dostignuća, kao i potrebama društva. Ciljevi i zadaci koji su postavljeni u školama nisu usaglašeni sa predmetima koji se izučavaju na studijama. Zbog toga dobijamo nastavnika posle završenih studija nedovoljno pripremljenog u metodološkom i stručnom pogledu. Te nedostatke koje poseduje sam nastavnik, u velikoj meri utiče na uspeh učenika i razvoju školskih sistema. Ovaj model Vlahović definiše kao “model minimuma kompetencije“. Nastavnik u ovom modelu bio bi sa ograničenom stručnom autonomijom sa redukovanim kompetencijama.

Zbog nedovoljne otvorenosti i osposobljenosti nastavnika, današnja nastava u našim školama se i dalje suočava sa tradicionalnim pristupom. Jasna je činjenica da je u tradicionalnoj nastavi u centru dešavanja nastavnik a ne učenik. Ovakav pristup se temelji na “predavanju, pamćenju, reprodukciji znanja i sl.“ (Vlahović, B., 2012, 123). Nastavnik predaje a učenici su posmatrači bez mogućnosti dijaloga, već im se sve nudi u gotovom obliku. Kako navodi Bruner po Vlahoviću, ovakvu nastavu karakteriše linearno, frontalno, jednosmerno obraćanje učenicima putem predavanja.

Smatramo da je škola mesto gde treba da se vrše promene od samog pripremanja nastavnika, pa onda i na promenu procesa nastave, kao i uloge nastavnika i učenika. Jer model koji smo opisali je u današnje vreme veoma neprihvatljiv, jer ne prati naučna dostignuća i potrebe društva, ali i predstavlja “nizak nivo funkcionalne pismenosti učenika u svim predmetnim područjima, kao i u domenima naučne i čitalačke pismenosti“ (Isto, str. 125).

5. STRUČNO USAVRŠAVANJE NASTAVNIKA

Savremeno obrazovanje u svetu teži ka doživotnom učenju, a to je osnovna namera obrazovanja u XXI veku za stvaranje društva znanja. Osnovu napretka predstavlja obrazovanje i zato su obrazovne politike u većini zemalja Evropske unije usmerene ka daljim ciljevima u narednom periodu. Za stručno usavršavanje nastavnika se stvaraju nove strategije, gde kao cilj uzimaju menjanje nastavnog procesa. U Evropi se koriste različiti modeli stručnog usavršavanja sa osnovnim ciljem da nastavnici svoja novostečena znanja pokažu u svakodnevnom radu i time doprinesu boljem uspehu i kvalitetniju nastavu.

Novi stavovi nastavnika o stručnom usavršavanju u velikoj meri utiču na rad u nastavnom procesu, ali daju i ideje o organizaciji novih vidova rada. Loš položaj nastavnika u školama dovodi do toga da nastavnička profesija gubi mogućnost da samo obrazovanjem koje stekne u pripremi za ovu službu, se izbori sa potrebama savremene škole.

Neminovno je da se nastavnik usavršava tokom čitavog života. "Novi zadaci škole, koji proističu iz koncepcije doživotnog obrazovanja, zahtevaju od nastavnika znanje, sposobnosti i veštine korisne za život u društvu koje se vrlo brzo menja" (Bangoji, S., 2017, 37). Zbog toga, "nastavnik treba biti spreman da prihvati promene koje se velikom brzinom dešavaju na svim poljima pa i u obrazovanju. Nastavniku se treba vršiti promena položaja, uloge i zadataka, njihovog pripremanja i usavršavanja" (Isto, 2017, 37).

Koliko je kvalitetan jedan nastavnik pokazuje se kroz uspeh njegovih učenika. Da bi kvalitet bio na visokom nivou nastavnikov rad se treba pratiti kroz njegovo doživotno stručno usavršavanje ili stalni profesionalni razvoj. "Doživotno učenje podrazumeva kontinuitet u usavršavanju koji će doprineti afirmaciji akademskog i sopstvenog znanja i umenja" (Grijak, S. Đ., i saradnici, 2009, 198).

Poslije drugog svetskog rata došlo je do masovnog školovanja ljudi i tada se intenzivnije pristupilo istraživanju obrazovanja nastavnika. Na osnovu tih istraživanja uočavaju se nedostaci koji su se dešavali a bili su očigledni kako kod kognitivne sposobnosti učenika, postupke nastavnika, studije nastavnika i na kraju kada nastavnik postaje istraživač, koji svoja znanja produbljuje i praktično ih primenjuje. Ovaj vid napretka u nastavi vidi se kroz proširenje kompetencija nastavnika u mnogim zemljama Evrope, koji zemljama u tranziciji služe kao modeli.

Usavršavanje nastavnika ne zavisi samo od škole i nastavnika, već i društvenog poretka i njihovih potreba, koncepcija, organizacione oblike ali i programa permanentnog obrazovanja i usavršavanja. Kako navodi Kosanović, ogromna tehničko – tehnološka otkrića i burne društveno – ekonomske promene nameću školama i nastavnicima obavezu da se uključe u ukupna društvena kretanja i da ciljeve i sadržaje svoga rada menjaju uz istovremeno revolucioniranje vlastite tehnologije rada. Zbog toga obrazovanje i stručno usavršavanje mora biti kontinuirano da bi mogli primeniti brojne inovacije u vaspitno-obrazovnom procesu.

Svesni smo toga da se obrazovni sadržaji, metode, oblici, tehnike i tehnologija obrazovanja neprestano menja i usavršava, što jasno stavlja do znanja za neprestano permanentno obrazovanje i usavršavanje svih onih koji deluju i rade u vaspitno-obrazovnom procesu. Polazno stanovište je da početno obrazovanje, dakle, ono koje se stiče u mladosti - pre uključivanja u proces rada, treba da bude temelj njihovog daljeg usavršavanja do kraja radnog veka (Vlahović, B., 2001, 397).

Analizirajući literaturu nailazimo da nisu jasno određena područja usavršavanja nastavnika, gde se najčešće pominju savremene metode i tehnike rada, uvođenje inovacija u nastavi, informacione tehnologije, multikulturalnost u školi, obrazovanje za mir, toleranciju, demokratiju, itd.

Česta je praksa da nastavnici napuštaju svoju službu zbog raznoraznih razloga. Različite mere koje će verovatno zadržati nastavnike u profesiji uz omogućavanje profesionalnog razvoja koje iznose Đurđa Soleša - Grijak i saradnici su sledeće:

- Osiguravanje dobrih socijalnih i materijalnih uslova rada,
- Stvaranje podsticajne radne okoline,
- Mogućnost doživotnog učenja i obrazovanja.

Na svakom koraku se vidi da je profesija nastavnika potcenjena, da su u velikoj meri izgubili društveni ugled a posao nastavnika postaje sve složeniji, zahtevniji i odgovorniji. Zato smo mišljenja da sve mere se treba prihvatiti i nastavniku omogućiti da zauzme mesto koje mu u društvu pripada.

Pa kako Kosanović ističe da permanentno obrazovanje i usavršavanje nastavnika je osnovno pitanje savremene pedagoške misli, što je moderna pedagoška nauka koncepirala kao odgovor na niz zahteva što proizilaze iz primene efekata tehničko – tehnološke revolucije i svih drugih promena sa kojima se susreće vaspitanje i obrazovanje.

RESUME

Today's school and modern teaching education need more educated and in sufficient extent professionally trained teachers to organize educational process, encourage and motivate students in their work. The teacher acquires competencies during his / her studies and if he / she is constantly professionally improving. Student achievement also largely depends on the competence of teachers.

In order for a teacher to be promoted in the service, he / she must constantly improve his / her professional development, through various forms in which different professional development programs are offered, which offer teachers various methods, techniques and work procedures. In order for the new knowledge to be implemented in the educational process, there should be monitoring and continuous monitoring of the work of teachers and student results in school by the authorities. The new student-centered framework of the new curriculum provides us with clear guidelines that teachers need to make the best use of student-centered methodology. When planning, the teacher should always keep in mind the principles of the new Curriculum Framework. The analysis concludes that the improvement of the educational process depends on the competence of teachers, professional development of teachers both before and during the service, the introduction of modern teaching in schools, using new methods, techniques and forms of work. Also, new technologies and teaching aids should be introduced in the teaching process, as well as to enable students to participate in planning, research and more active involvement of students in the implementation of teaching content. A very important thing that we will mention is that teachers, in addition to regular classes, should perform other types of classes (additional classes, additional classes and extracurricular activities), which was mentioned and confirmed during the work. This enables students, in addition to the teaching contents, to get acquainted with the contents that will additionally help them to cope more easily in the daily life of new achievements in science, technology and engineering.

ZAKLJUČAK

Današnjoj školi i savremenoj nastavi su potrebni obrazovani i u dovoljnoj meri stručno osposobljeni nastavnici da organizuju nastavni

proces, podstiću i motivišu učenike u njihovom radu. Kompetencije nastavnika stiće za vreme studija i ako se neprestano stručno usavršava. Od kompetencije nastavnika u najvećoj meri zavise i postignuća učenika. Da bi se nastavnik unapređivao u službi mora se stalno stručno usavršavati, kroz različite vidove u kojima se nude različiti programi stručnog usavršavanja, koji nastavnicima nude raznovrsne metode, tehnike i postupke rada. Da bi se novostečena znanja implementirala u vaspitno – obrazovni proces treba postojati nadgledanje i neprekidno praćenje rada nastavnika i rezultata učenika u školi od strane nadležnih. Okvir novog kurikulumu koji je usredsređen na učenika, daje nam jasne smernice koje su nastavnicima neophodne kako bi na najbolji način koristili metodologiju usredsređenu na učenike. Tokom planiranja nastavnik treba uvek imati na umu principe novog Okvira kurikulumu. Analizom zaključujemo da unapređenje vaspitno – obrazovnog procesa zavisi od kompetencije nastavnika, profesionalnog razvoja nastavnika kako prije službe tako i tokom službe, uvođenje savremene nastave u školama, korišćenjem novih metoda, tehnika i oblika rada. Takođe, se trebaju uvesti u proces nastave nove tehnologije i nastavna sredstva, kao i to da učenicima omoguće da učestvuju u planiranju, istraživanju i aktivnijem uključivanju učenika u realizaciji nastavnih sadržaja. Jako bitna stvar koju ćemo napomenuti jeste i to da nastavnici pored redovne nastave trebaju da izvode druge vidove nastave (dopunska nastava, dodatna nastava i vannastavne aktivnosti), što je tokom rada napomenuto i potvrđeno. Time omogućavaju učenicima da pored nastavnih sadržaja upoznaju se i sa sadržajima koji će im dodatno pomoći da se lakše snađu u svakodnevnom životu novih postignuća u nauci, tehnici i tehnologiji.

REVIEWERS:

Prof dr. Metush Suejmani
Mr. Hankush Osmani

LITERATURA

1. Bangoji, S., Master rad, 2017.
2. Bezinović, R., Marušić, I., Dedić, Z. R., Opažanje i unapređivanje školske nastave, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2012.

3. Grijak , S. Đ. i saradnici, Kompetencije vaspitača i učitelja za društvo znanja, Eduka, Beograd, 2009.
4. Kačapor, S. i Vilotijević, N., Školska i porodična pedagogija, Filozofski fakultet Priština – Kosovska Mitrovica, Učiteljski fakultet - Beograd,2005.
5. Kosanović, D., Pedagoško obrazovanje i usavršavanje, Priština, 1989.
6. Krulj, S. R., Kačapor, S., Kulić, R., Pedagogija, Svet knjige, Beograd, 2003.
7. Marinković, S., Profesionalni razvoj nastavnika i učeničko postignuće, Učiteljski fakultet, Užice, 2010.
8. Potkonjak, N., XX vek: ni "vek deteta", ni vek pedagogije - ima nade, Savez pedagoških društava Vojvodine i Pedagoško društvo RS, Novi Sad, 2003.
9. Priručnik za škole, Profesionalni razvoj na nivou škole, Podgorica, 2008.
10. Savičević, M. D., Čovjek i doživotno obrazovanje, Republički zavod za unapređivanje, Titograd, 1983.
11. Trnavac, N., Đorđević, J., Pedagogija, Naučna KMD, Beograd, 2013.
12. Vlahović, M. B., Obrazovanje u društvu umrežene kulture, Srpska akademija obrazovanja, Beograd, 2012.
13. Vlahović, M. B., Putevi inovacija u obrazovanju, Eduka, Beograd, 2001.
14. Zaninović, M., Opća povijest pedagogije, Školska knjiga, Zagreb, 1988.